

DIŞ POLİTİKA PROGRAMI

ORTADOĞU'DA TÜRKİYE ALGISI 2010

HAZIRLAYANLAR

MENSUR AKGÜN, SABIHA SENYÜCEL GÜNDOĞAR

JONATHAN LEVACK, GÖKÇE PERÇİNOĞLU

TESEV

ORTADOĞU'DA TÜRKİYE ALGISI 2010

SUNUŞ

HAZIRLAYANLAR

MENSUR AKĐÜN, SABİHA SENYÜCEL GÜNDOĞAR
JONATHAN LEVACK, GÖKÇE PERÇİNOĞLU

TESEV DIŞ POLİTİKA PROGRAMI

2 ŞUBAT 2011, İSTANBUL

TESEV
YAYINLARI

ORTADOĞU'DA TÜRKİYE ALGISI 2010

TESEV YAYINLARI

Hazırlayanlar: Mensur Akgün, Sabiha Senyücel Gündoğar,
Jonathan Levack, Gökçe Perçinoğlu

Kapak Tasarımı: Serhan Baykara, Myra
Sayfa Düzeni: Gülderen Rençber Erbaş, Myra

Baskı: Mega Basım

**Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı**
*Turkish Economic and
Social Studies Foundation*
Dış Politika Programı
Foreign Policy Programme

Copyright © Şubat 2011

Bu kitabın hakları saklıdır. Kitabın hiçbir bölümü Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan, hiçbir elektronik ve mekanik formatta ve araçla (fotokopi, kayıt, bilgi depolama vd.) çoğaltılamaz.

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Bu yayın Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin katkılarıyla yayınlanmıştır.

TESEV Dış Politika Programı, KA Araştırma'ya, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'ne, Açık Toplum Vakfı'na ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na bu yayının hazırlaması ve tanıtım için katkılarından ötürü teşekkür eder.

İçindekiler

Önsöz, 5

SUNUŞ

Bölgeye Bakış, 9

Türkiye ve Ortadoğu, 12

Türkiye ve Avrupa Birliği, 14

İlişkilerin Kültür Boyutu, 15

Bölgesel Güvenlik, 17

Tehdit Algısı , 17

İran ve Nükleer Kriz, 18

Ekonomi, 20

Yabancı Yatırım , 20

Türkiye Menşeli Ürünler, 21

Sonuç, 22

Metodoloji, 23

Önsöz

Yakın zamana kadar Türkiye’de hâkim olan yaygın kanı Arapların Türkleri sevmediği yönündeydi. Elinizdeki araştırma bu kanının doğru olmadığını, Arap dünyasında Türklere ve Türkiye’ye karşı duyulan sempatinin giderek arttığını gösteren ikinci çalışma. İlki 24-29 Temmuz 2009 tarihleri arasında yedi Ortadoğu ülkesinde¹ yapılmış ve bu ülkelerin yüzde 75’lik bir oranda Türkiye’ye karşı sempati beslediğini ortaya koymuştu.

Bu çalışma ise 25 Ağustos - 27 Eylül 2010 tarihleri arasında KA Araştırma tarafından aralarında benim de bulunduğum TESEV araştırmacılarının katkısıyla gerçekleştirilen ikincisinin sonuçlarını içeriyor. Yine yedi ülkede - Mısır, Ürdün, Lübnan, Filistin, Suudi Arabistan, Suriye ve Irak- ama bu kez İran’ın da katılımıyla toplam 2267 kişi ile telefon ve yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirildi. Elde edilen sonuçlar Türkiye’ye duyulan sempati oranının dikkate değer derecede arttığını gösteriyor.

Biz, TESEV Dış Politika Programı olarak bu araştırmanın verilerinin Türkiye’de ve dünyada karar vericilere, kanaat önderlerine ışık tutacağına inanıyoruz. Ancak araştırmanın kapsamı bölge ülkelerinin Türkiye’ye duyduğu sempati ile sınırlı değil. Araştırma, yapıldığı ülkelerdeki genel eğilimleri göstermesi açısından da ilginç.

Hemen belirtelim ki bu kısa raporda bulacağınız sonuçlar araştırmanın tümünü içermiyor. Araştırmanın bu ilk sunuşunda amacımız kısa bir süre içerisinde çarpıcı sonuçları kamuoyu ile paylaşmak. Diğer bulgularımızı ve daha detaylı analizleri önümüzdeki aylarda hazırlayacağımız kapsamlı çalışma ile birlikte yayınlayacağız.

Bu çalışmada öne çıkan ve dikkate alınması gereken bir kaç toplumsal, dolayısıyla da siyasal gerçeklik mevcut. İlki şüphesiz ki Türkiye’nin çevresindeki ülkelerin kendisine duyduğu sempatinin giderek yapısal bir nitelik kazanmaya başladığı. Belli ki bu eğilim sürecektir, Türkiye büyük bir hata yapmadığı takdirde Ortadoğu’da yerleşmeye başladığı gözlemlenen Türkiye ilgisi kalıcı olacak. Veriler, İran’ın bölgesel ortalamaya etkisi dışında bırakılarak hesaplandığında Türkiye’ye duyulan sempatinin % 80 ile oldukça yüksek olduğunu gösteriyor.

İkinci çıkartılacak önemli sonuç Türkiye’nin “arabuluculuk” rolünün bölge tarafından sahiplenildiği. İsrail’in Gazze’ye her müdahalesinden sonra gerilen ilişkiler yüzünden Türkiye’nin bölgedeki rolü üzerine soru işaretleri oluşsa da, elimizdeki veriler bu endişenin bölge halkı tarafından paylaşıldığını ortaya koyuyor.

Türkiye’nin bölgede üstlendiği arabuluculuk rolleri kabul görmeye devam ediyor. İsrail-Filistin sorunu özelinde bakıldığında araştırmaya dahil sekiz ülke ortalamasına göre destek oranı %78. Türkiye’nin bölgede daha fazla sorumluluk alması da aynı oranlarda desteklenmekte. Türkiye’nin İran nükleer krizinde oynadığı arabulucu rol, İran halkı tarafından %61 oranında destek görüyor.

Çalışmanın ortaya çıkardığı diğer bir önemli sonuç da Türkiye’nin bölgedeki ekonomik varlığının toplumsal bir farkındalık yaratmış olması. Henüz Türkiye bölgenin ekonomik lideri olarak görülmesine de, önümüzdeki dönemde ekonomi alanında beklentiler yüksek. Türkiye Suudi Arabistan’ın ardından % 14 ile bölgenin ikinci büyük ekonomik gücü olarak algılanmaktadır. Bölgenin on yıl sonraki ekonomik gücü sorusunda ise Türkiye %27 ile ilk sırada gelmektedir.

¹ Çalışma boyunca “yedi Ortadoğu/Arap ülkesi” dendiğinde Mısır, Ürdün, Lübnan, Filistin, Suudi Arabistan, Suriye ve Irak’a referans verilmektedir. “Sekiz Ortadoğu ülkesi” dendiğinde ise bu ülkelere İran da dâhil edilmektedir.

Bir başka vurgulanması gereken nokta ise Türkiye'nin görünürlüğünün sadece siyaset ve ekonomi alanıyla sınırlı kalmadığı, geniş anlamıyla kültür alanında da etkili olmaya başladığı. Türkiye yapımı dizilerin, Türkiye'den isimlerin bilinme oranlarının dikkate değer olması kültürel alandaki farkındalığın en temel göstergesi. Türkiye yapımı dizilerin seyredilme oranının %78 olması da göz önünde bulundurulması gereken bir başka faktör.

Araştırma sonuçları Türkiye'nin model olup olmadığı üstüne yapılan tartışmalara da ışık tutacak nitelikte. Türkiye Ortadoğu ülkeleri için model olabilir mi sorusu %66 oranında olumlu cevap alıyor. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde gösterildiği gibi Türkiye'nin müslüman kimliği, ekonomik gücü ve demokratik yapısı aldığı kabulün büyük bir kısmını açıklamada önemli yer tutuyor.

Çalışma Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri açısından da dikkate değer sonuçlar ortaya koymakta. Türkiye'nin AB'de yer alması bölge genelinde %54 oranında desteklenmekte. Ancak AB'nin Türkiye üzerindeki etkisinin azaldığının Ortadoğu'dan görülmeye başlandığını söylemek mümkün. Türkiye'nin AB'ye aday bir ülke olmasının bölgedeki rolüne olumlu katkı yaptığını düşünenlerin oranında %7'lik bir düşüş var.

Bu çalışmanın hazırlanmasında tüm TESEV Dış Politika Programı'nın emeği geçti. Ancak yorum ve sorumluluk başta ben olmak üzere Sabiha Senyücel Gündoğar, Gökçe Perçinoğlu ve Jonathan Levack'a ait. Ayrıca Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden Prof. Dr. Meliha Altunışık, Şehir Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya ve Beyrut'ta konuşlu Carnegie Ortadoğu Merkezi Direktörü Dr. Paul Salem'e her aşamada verdikleri destek ve danışmanlık için minnettarız.

İki yıldan uzun bir süredir bu araştırma projesi vesilesiyle birlikte çalıştığımız KA Araştırma Şirketi Başkanı Bülent Kılınçarslan'a ve KA Araştırma Grubu Yöneticileri Canan Uçar, Diler İnal, Seda Aras, Bora Özbek ve Shirin Jahangir başta olmak üzere tüm KA ekibine her açıdan müteşekkir olduğumuzu belirtmek isteriz. Ayrıca Açık Toplum Vakfı'na, Friedrich Ebert Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'ne ve TESEV Yüksek Danışma Kuruluna bize sağladıkları imkanlar için teşekkür ederiz.

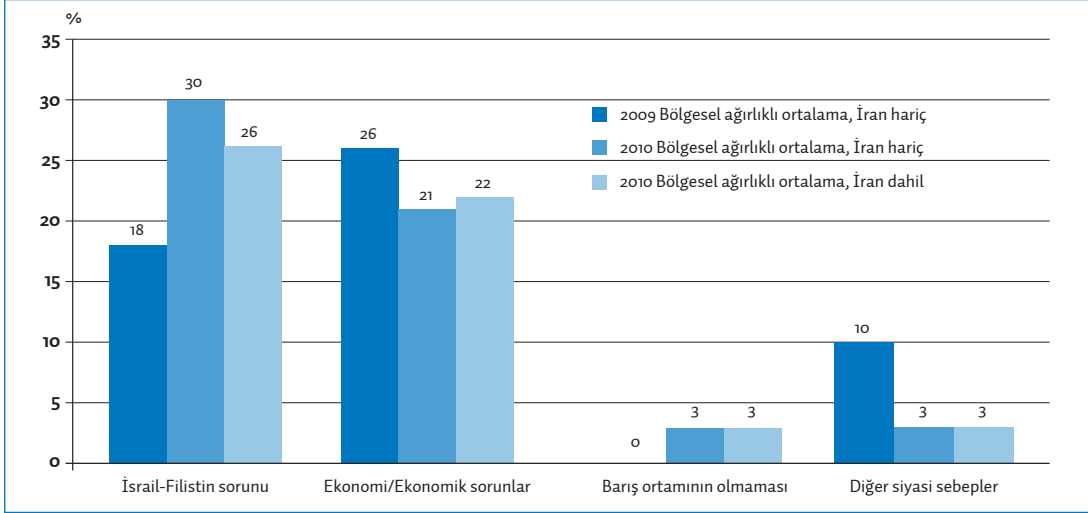
Saygılarımızla,

MENSUR AKGÜN
TESEV DIŞ POLİTİKA PROGRAMI ADINA

| SUNUŞ |

Bölgeye Bakış

BÖLGESEL SORUNLAR (EN YÜKSEK DÖRT CEVAP)

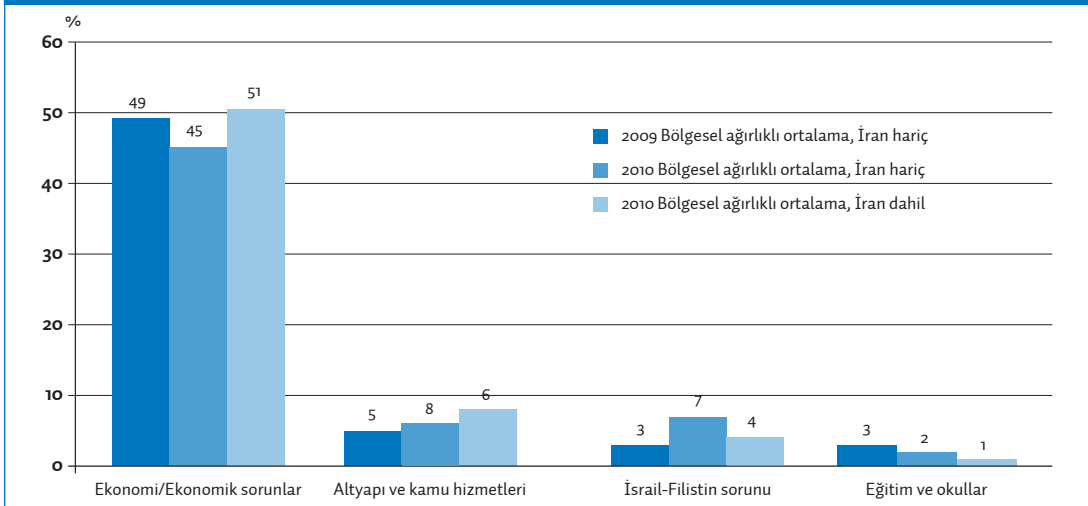

Bölge ortalamasında 2009'da %18 ile ikinci sırada önemli bulunan konu olan İsrail-Filistin sorunu 2010 yılında İran dâhil bakıldığında %30, İran dışarıda bırakılarak bakıldığında %26 ile ilk sırayı alıyor. Ekonomik sorunlar ise %21 ile ikinci sırada yer alıyor.

Ayrı ayrı ülkelere baktığımızda ise Mısır, Ürdün, Lübnan, Filistin, Suudi Arabistan ve Suriye'de İsrail-Filistin sorunu bölgenin en önemli sorunu olarak ön plana çıkıyor. 2009 yılında yapılan çalışmada bu ülkelerde ekonomi ilk sırada idi.

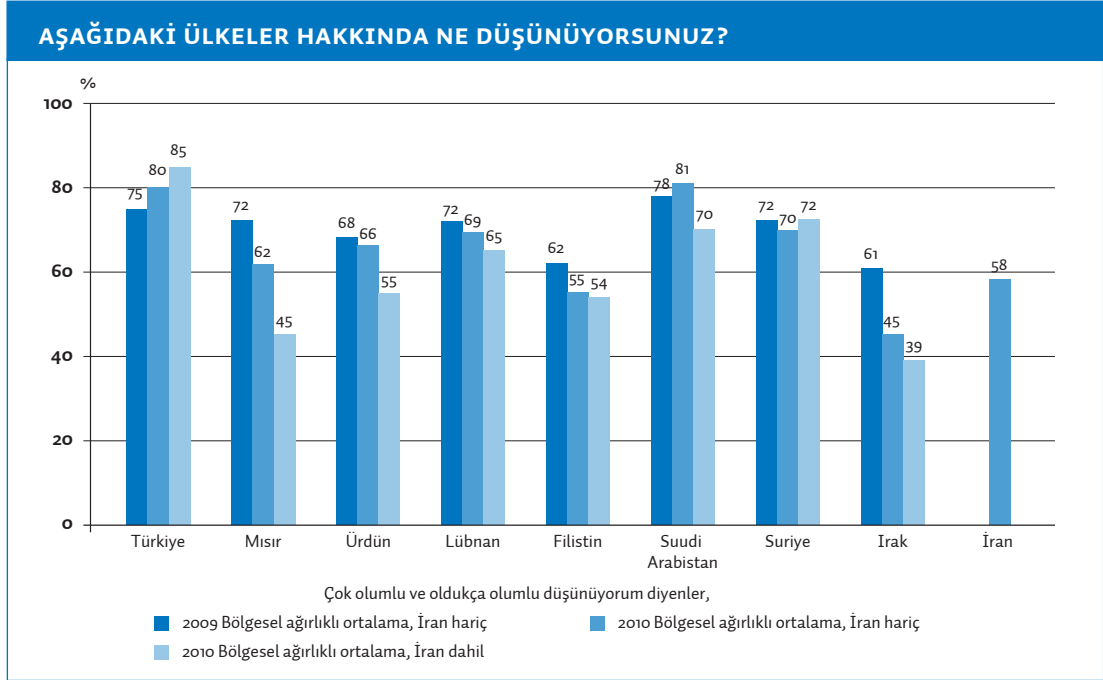
İran ve Irak'ta ise diğer ülkelerden farklı olarak bölge meselelerinde önceliği sırasıyla %28 ve %23 ile ekonomi alıyor. İran'da hem bölge hem de ülke bazında ekonomik sorunların en önemli konu olarak dile getirildiği görülüyor. Araştırmanın devamında sorulan bir soruda İran halkının %49'u yaptırımların İran ekonomisini olumsuz etkilediğini belirtiyor.

ÜLKE İÇİ SORUNLAR (EN YÜKSEK DÖRT CEVAP)

Katılımcılara ülkenizdeki en önemli konu sizce nedir diye sorulduğunda Irak dışındaki tüm ülkelerde ekonominin öne çıktığı görülüyor. Irak'ta ise önceliği %28 ile güvenlik sorunları alıyor. 2009 yılında bu oran %19 idi.

Nüfusu nedeniyle bölgesel ortalama ağırlığı fazla olan İran'dan çıkan %62'lik sonuç bölge ortalamasının dışında bırakıldığında, 7 ülke ortalamasında ekonomiye ayrılan pay %51'den %45'e düşmektedir. Bu oran 2009 yılındaki %49'luk bölge ortalamasının altında olmakla birlikte ekonomi 2010'da da araştırmanın gerçekleştirildiği ülkelerde en ciddi sorun olarak görülmektedir.

Bölgede karşılıklı algılamaları ve bölge dışı aktörlerin nasıl görüldüğünü ölçebilmek amacı ile katılımcılara belli ülkeler hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. 2009 yılında yapılan araştırmada sadece bölge ülkelerinin karşılıklı algılamaları ve Türkiye sorulmuştur. 2010 yılı çalışmasında 17 ülke hakkında bölge halkının görüşleri sorulmuştur.²

Her iki araştırmanın sonucunu karşılaştırarak bakıldığında görülen en belirgin sonuçlardan ilki bölgede diğer ülkeler zemin kaybederken Türkiye'ye olan sempati oranının artıyor olmasıdır. Suudi Arabistan'a duyulan sempati de %3 oranında artış gösteriyor, ancak Türkiye'deki gibi belirgin bir artıştan söz etmek mümkün değil.

2009 yılında anket yapılan 7 ülke ile 2010 yılında aynı ülkelerden elde edilen bölge ortalaması karşılaştırıldığında Türkiye'ye duyulan sempatinin %75'ten %80'e çıktığı görülmekte. 2010 yılı araştırma sonuçları İran ile beraber değerlendirildiğinde ise bu oran %85'e çıkıyor.

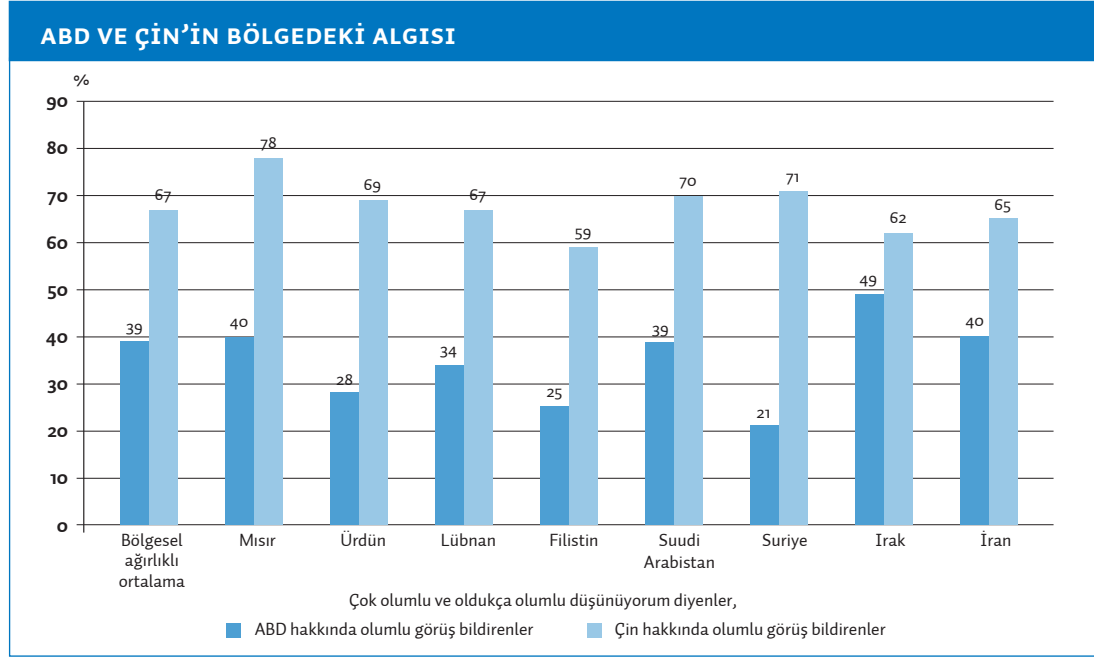
2010 sonuçlarına detaylı olarak bakıldığında özellikle Mısır ve Irak'ın bölge genelinde sırasıyla %10 ve %16 oranlarında zemin kaybettiği söylenebilir. Irak'ta ise Irak yine ilk sırada olmakla birlikte 2009 yılında % 84 olan "olumlu düşünüyorum" oranı 2010 yılında %68'e gerilemiştir.

Bu iki ülkeye kendi vatandaşları tarafından verilen destek de azalmıştır. Mısır'da 2009 yılında en olumlu imaja sahip ülke Mısır iken 2010 yılında Suudi Arabistan'dır. Bu sonuçlar Mısır'ın bölgesel gücünü giderek kaybettiği görüşünü destekler niteliktedir.

² Bu ülkeler: Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Filistin, Suudi Arabistan, Suriye, Türkiye, İran, ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, Çin, Rusya, Brezilya, Venezuela.

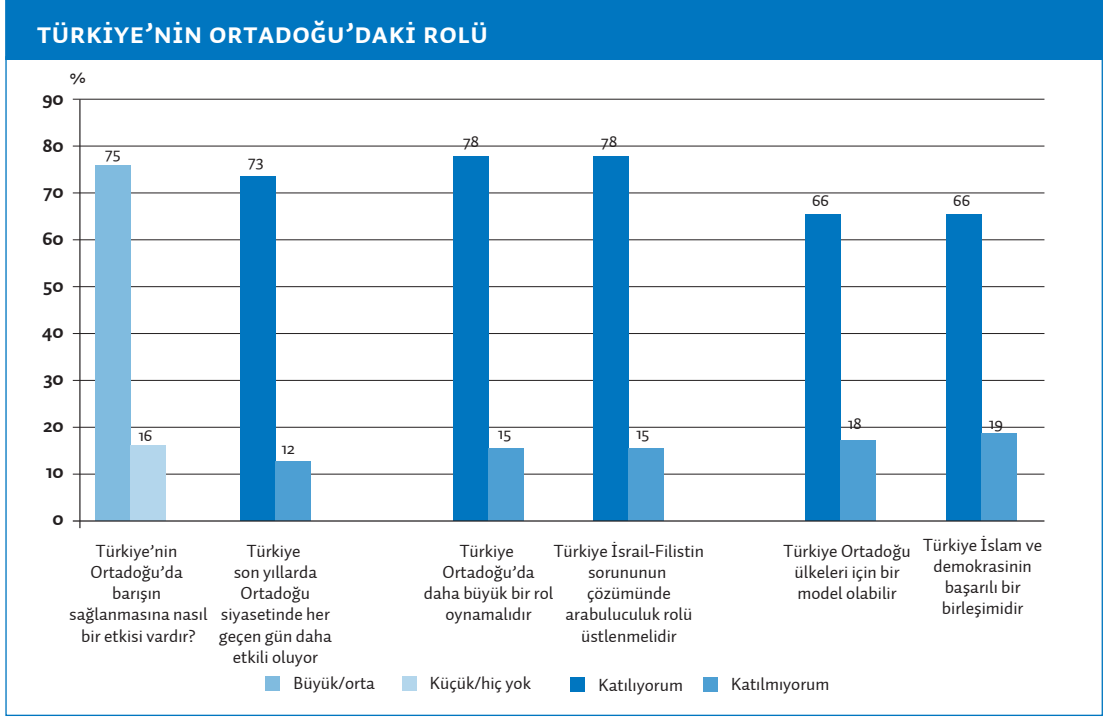
Türkiye ise Irak dışında araştırma yapılan tüm ülkelerde 2009 yılına göre popülaritesini artırmış gözükmektedir. Özellikle bölge genelinde daha az nüfuslu ülkeler olan Ürdün, Lübnan, Filistin'de Türkiye sempatisi yüksektir, hatta Türkiye kendi ülkelerinden bile önde gelmektedir. Bunlara ek olarak İran da Türkiye'ye en olumlu bakan ülkeler arasında yer almaktadır. Bölgenin daha ağırlıklı ülkeleri olan Suudi Arabistan ve Mısır'a baktığımızda Türkiye'ye yine olumlu bakıldığını ancak oranların nispeten düşük olduğu görülüyor.

Türkiye ve bazı Avrupa Birliği üyelerine karşı duyulan sempatiye karşılaştırmalı olarak baktığımızda Türkiye'nin Fransa, Almanya gibi AB'nin önde gelen ülkelerinden çok daha olumlu karşılandığını görmek mümkün. Fransa'ya duyulan sempati %52, Almanya'ya ise %54'tür.

Hakkında en olumsuz düşünülen ülkelerin başında ise %39 ile ABD ve %37 ile Birleşik Krallık gelmektedir. Özellikle Suriye %21, Filistin ise %25 ile ABD hakkında en olumsuz toplumsal yargıya sahip olan ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Bölgesel güvenlik bölümünde daha detaylı olarak görebileceğimiz gibi ABD bölgede ciddi bir tehdit olarak da algılanmaktadır. Son yıllarda ABD'nin uluslararası arenada en güçlü rakibi olarak görülen Çin ise bölgede olumlu bir imaja sahiptir. Özellikle Mısır ve Suriye'de Çin hakkında olumlu düşüncelere sahip olanların oranı sırasıyla %78 ve %71'dir.

Türkiye ve Ortadoğu

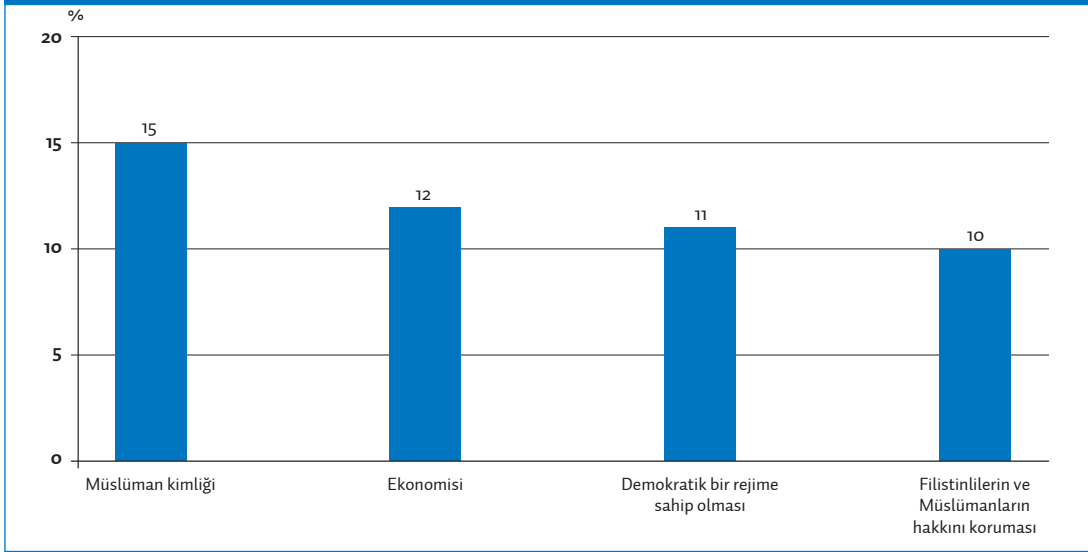

Araştırma sonuçlarını üç ayrı bölümde incelemek mümkündür: Türkiye bölgede etkili bir aktör müdür, Türkiye bölgede daha büyük bir rol oynamalı mıdır ve Türkiye bir ülke olarak neyi temsil etmektedir. Araştırmaya katılanların dörtte üçünden fazlası (%76) Türkiye'nin Ortadoğu'da etkili bir aktör olduğunu düşünmektedir. Dahası %73'ü Türkiye'nin son yıllarda bölge siyasetinden daha etkili olduğu yargısına katılmaktadır. Irak dışında araştırma yapılan tüm ülkelerde sonuçlar birbirine yakındır. Irak'ta ise sırasıyla %64 ve %60 ile sonuçlar ortalamanın bir miktar altındadır. Buna rağmen Türkiye'nin bölge ile yaklaşması fark edilmekte ve barışçıl bir çaba olarak algılanmaktadır.

Türkiye'nin bölgede daha aktif bir politika izlemesine dair sorulan iki soruya verilen cevaplarda da pozitif bir algı mevcuttur. Katılımcıların %78'i Türkiye bölgede daha büyük rol oynamalıdır ve İsrail-Filistin sorununda arabuluculuk yapmalıdır yargılarına katılmaktadır, bu yargılara katılmayanların oranı yalnızca %15'tir. 2009 yılında da Türkiye'nin bölgede daha büyük bir rol oynamasına ve İsrail-Filistin sorununda arabuluculuk yapmasına benzer oranlarda destek verilmişti (sırasıyla %77 ve %79). Buradan Türkiye'nin yaptıkları ve yapacakları için bölgede açıkça desteklendiğini söylemek mümkün olabilir.

2009 yılında araştırmaya katılanların %61'i Türkiye'nin bölge için bir model olabileceğini ifade etmişti. Bu yıl bu oran %66'ya çıkmıştır. Türkiye daha az nüfusa sahip olan Ürdün (%76), Lübnan (%71), Filistin (%77) ve Suriye'de (%75) bir model olarak daha fazla kabul görmektedir. Ayrıca katılımcıların %66'sı Türkiye'nin İslam ve demokrasinin başarılı bir birleşimi olduğunu düşünmektedir. Yine her iki soru için de Irak'tan gelen destek sırasıyla %60 ve %53 ile ortalamanın altındadır.

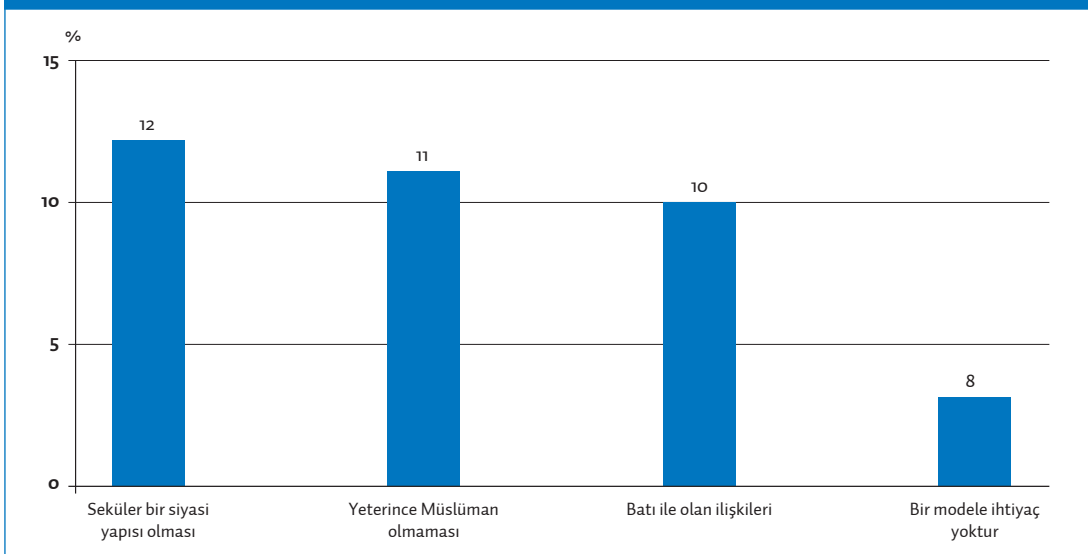
TÜRKİYE NEDEN MODEL OLABİLİR? (EN YÜKSEK DÖRT CEVAP)

2009 yılı araştırmasında Türkiye'yi bir model olarak gören ya da görmeyenlerin neden böyle düşündüğü açık değildi. Bu nedenle 2010 yılında araştırmaya katılanlara Türkiye neden model olabilir ya da olamaz diye de soruldu. Neden model olabilir sorusuna verilen cevaplara bakıldığında Türkiye'nin Müslüman kimliği, ekonomik gücü ve demokratik bir rejime sahip olması öne çıkan faktörler arasındadır.

Dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta ise dile getirilen gerekçelerdeki ülkesel farklılıklardır. Mısır (%15) ve İran (%19), Türkiye'nin Müslüman kimliğini ilk sebep olarak göstermektedir. Bu iki ülkenin bölgesel ortalamaya en çok etki eden iki ülke olması bu cevabın ilk sıraya yükselmesini sağlamıştır. Ürdün (%18), Filistin (%27), Suudi Arabistan (%15) ve Suriye (%17)'de Filistinlilerin ve /veya Müslümanların haklarını koruması gerekçesiyle model olabileceğini düşünenler daha fazladır. Demokratik bir rejime sahip olması Lübnan'da %12, seküler bir siyasi yapıya sahip olması ise Irak'ta %12 ile öne çıkan nedenlerin başında gelmektedir.

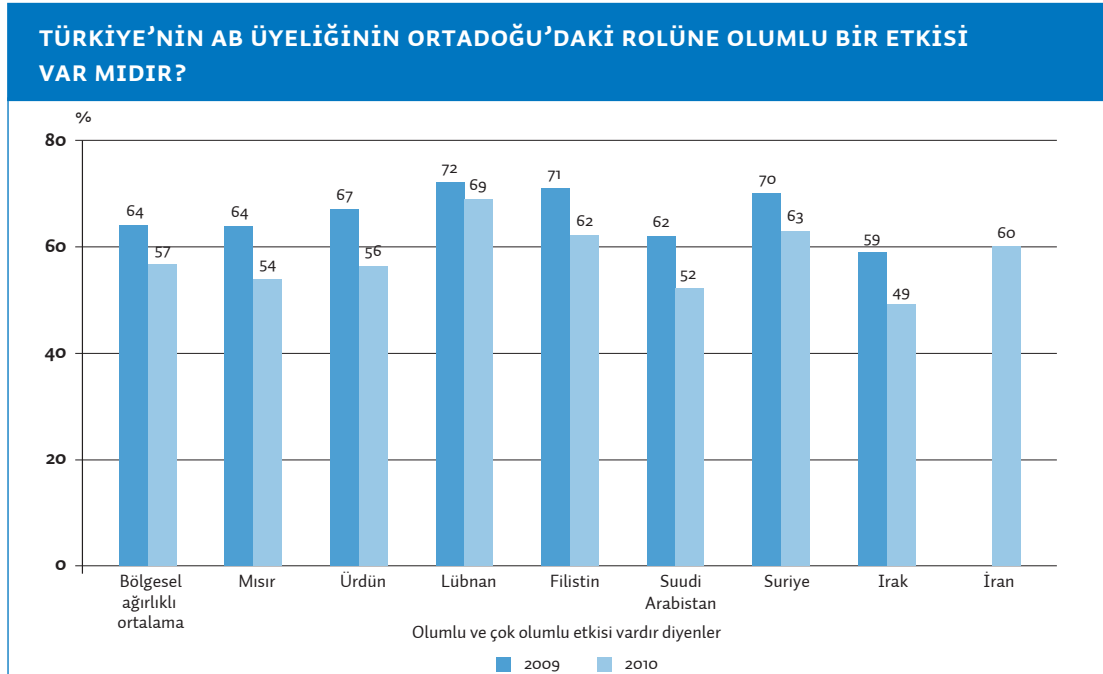
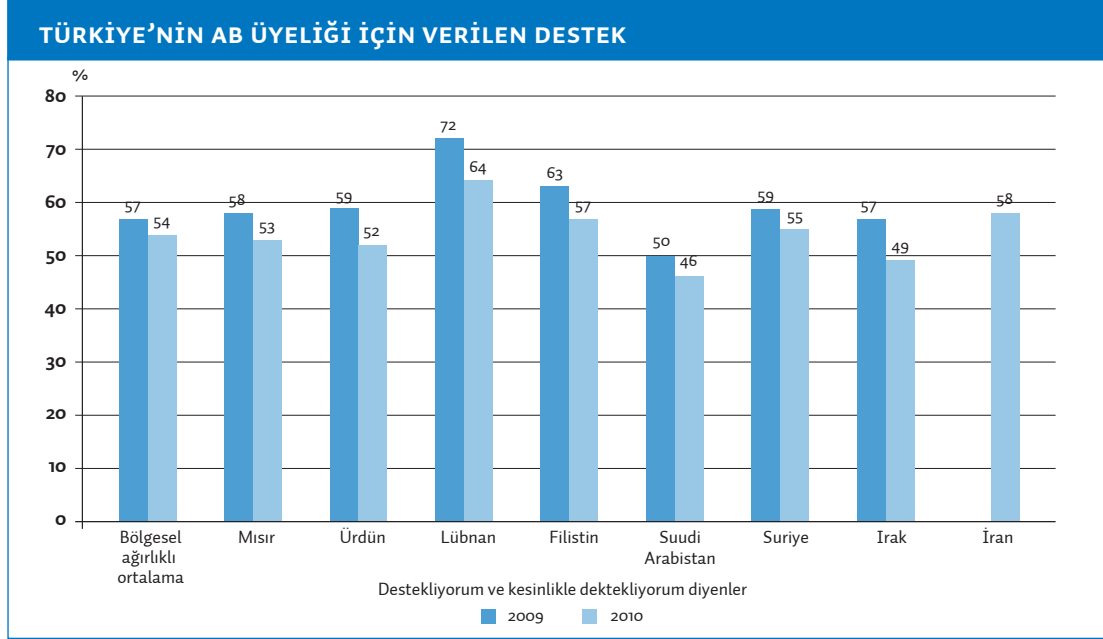
TÜRKİYE NEDEN MODEL OLAMAZ? (EN YÜKSEK DÖRT CEVAP)

Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri için bir model olabileceği yargısına katılmayanlar da yine model olarak görenler gibi "Müslüman" olmayı referans vermiş fakat farklı olarak Türkiye'nin Müslüman kimliği üzerine soru işaretlerini dile getirmiştir. Örneğin araştırmaya katılanların %11'i Türkiye'nin

yeterince Müslüman olmadığını düşünmektedir. Burada da ülkeler arası farklılıklar ön plandadır. Örneğin Mısır'da %14, Ürdün'de %12 ve Suriye'de %8 ile seküler bir siyasi yapıya sahip olması; İran'da %18, Filistin'de %23, Suudi Arabistan'da %17 ile yeterince Müslüman olarak görülmemesi model olamama için en çok dile getirilen sebeptir. Lübnan'da (%11) ise bölgenin bir modele ihtiyacı olmaması ve Irak'ta (%14) Türkiye'nin Batı ülkeleri ile ilişkileri bir model olarak görülmemesindeki en önemli faktörlerdir.

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ

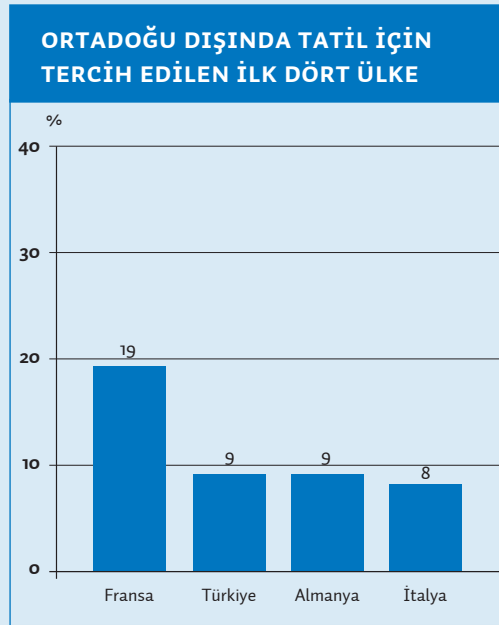
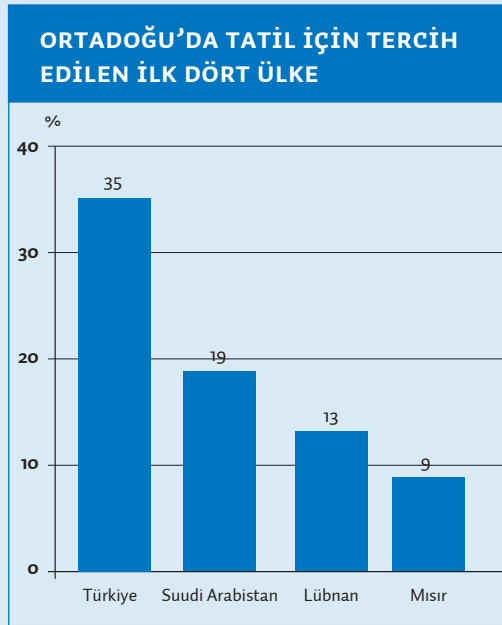
Katılımcıların yarısından fazlası Türkiye'nin AB üyelik sürecini desteklemektedir. Yine de Türkiye'nin ülke olarak Ortadoğu'da gördüğü desteğin artmasına rağmen AB üyelik sürecine verilen önemin azaldığı görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin AB üyelik sürecinin Ortadoğu'daki rolü üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünenler bölge genelinde %64'ten %57'ye gerilemiştir. Üstelik 2010 yılı sonuçlarında İran'ın bölge ortalamasından çıkarılmasıyla bu oran daha da düşmektedir.

Bu düşüğe rağmen bölge halkının yarısından çoğunun Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesi ve Türkiye'nin bölgedeki rolünde AB'nin olumlu katkısı olduğunu belirtmesi Türkiye ve AB açısından önemli bir sonuçtur. Bununla birlikte Türkiye-AB ilişkilerindeki durgunluğun ve AB'nin Türkiye politikası üzerinden azalan etkisinin Ortadoğu'dan da fark edildiği ihtimali göz ardı edilmemelidir.

İlişkilerin kültür boyutu

Türkiye'nin son yıllarda Ortadoğu'da sadece siyasi ve ekonomik olarak değil ayrıca kültürel olarak da daha aktif bir rol oynadığı söylenebilir. Bölgede gerek yayınlanan Türk dizileri gerekse Türkiye'yi tatil için tercih eden Ortadoğulu turistler sayesinde Türkiye'nin daha görünür ve yakından takip edilir hale geldiği görülmektedir. Bu durumu araştırmak amacıyla 2009 yılından farklı olarak 2010 yılında araştırmaya Türk dizileri ve kişilerin tatil tercihleri ile ilgili sorular da eklenmiştir.

Türkiye son yıllarda seyahat için tercih edilen bir ülkedir. 2007 ve 2009 yılları arasında araştırma yapılan ülkelerden Türkiye'ye gelen kişi sayısında %25 ile %55 arası bir artış görülmektedir.³ 2009 yılından itibaren Türkiye Ürdün, Lübnan, Suriye ile karşılıklı, Suudi Arabistan ile tek taraflı olarak vize uygulamasını da kaldırmıştır. Bu dört ülkeden Türkiye'ye gelen kişilerin oranlarını Temmuz 2009 ve Temmuz 2010 ile karşılaştırsak bu politikanın etkisini daha iyi anlayabiliriz. Buna göre Ürdün'den gelen sayısı %32, Lübnan'dan gelen sayısı %88, Suriye'den gelen sayısı %133 ve Suudi Arabistan'dan gelen sayısı da %59 artmıştır.⁴

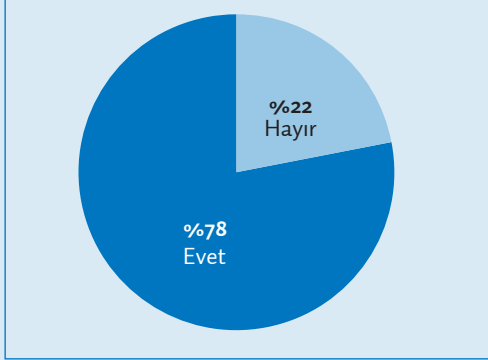
Araştırma sonuçları Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri arasında tatil için en çok tercih edilen ülkelerin başında geldiğini göstermektedir. Türkiye %51 ile Lübnan'ın, %50 ile İran'ın, %43 ile Suriye'nin, %41 ile Ürdün ve Filistin'in ve %26 ile Suudi Arabistan'ın tatil ülkesi olarak ilk tercihi haline dönüşmüştür. Türkiye'nin en yakın rakibi olan Suudi Arabistan yalnızca Mısır'da %32 ile ilk sırayı almaktadır. Ortadoğu dışında nerede tatil yapmak isterdiniz diye sorulduğunda ise Türkiye %9 ile Fransa'dan sonra Almanya ile birlikte ikinci sırada gelmektedir.

3 Detaylı bilgi için bkz. <http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-63767/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>

4 A.g.e.

Türkiye'nin Ortadoğu'da daha görünür olmasına katkı sağlayan faktörlerden bir diğeri de Türkiye menşeli dizilerinin Arapça dublaj ile bölge televizyonlarında yayınlanmaya başlamasıdır. Bugün Türkiye'nin dizi sektörü Ortadoğu'da 50 milyon dolarlık bir ihracat hacmine sahiptir.⁵ Türk dizilerine karşı duyulan bu büyük ilgi Türkiye'nin yumuşak gücüne ilişkin önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Dizilerin izlenme oranları ve bilinirliklerine dair sonuçlara baktığımızda bu durumun tahmin edilenden daha kalıcı etkiler bırakma potansiyeli taşıdığı söylenebilir.

DAHA ÖNCE BİR TÜRK DİZİSİ İZLEDİNİZ Mİ?

Araştırma sonuçları da bu dizilerin bölgedeki popülaritesini doğrulamakta ve bölge halkının %78'inin hayatında en az bir kere Türkiye yapımı bir dizi izlediğini göstermektedir. Ülke bazında bakıldığında Türk dizilerini izlemiş olanların özellikle Irak (%89) ve Suriye'de (%85) yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

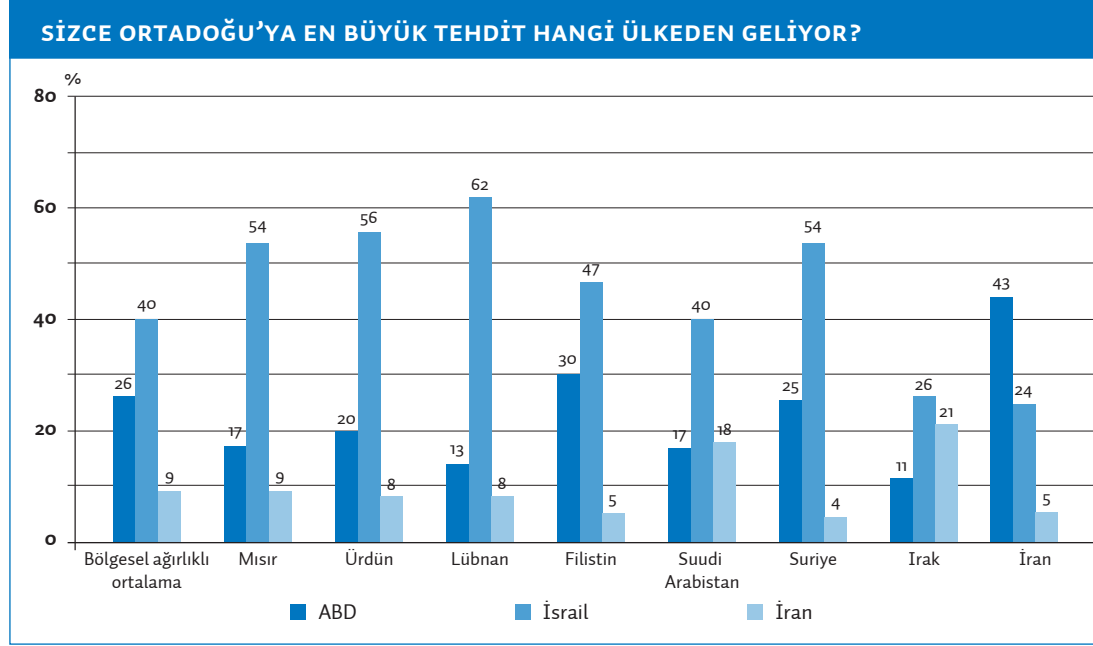
Yalnızca dizilerin değil Türkiye'den oyuncu ve sanatçıların da Ortadoğu'da tanındıkları görülmektedir. Açık uçlu olarak sorulmuş olan bu sorulara cevap verenler bölge genelinde 15'ten fazla farklı Türkiye yapımı dizinin ve sanatçı ya da dizi oyuncusunun adını

hatırlamaktadır. Özellikle verdiği cevaplardaki çeşitlilik ile Irak, Türkiye televizyonlarını en yakından takip eden ülke olarak öne çıkmaktadır.

5 Turkish Soap Operas Total \$50 Million in Exports. *Hurriyet Daily News*. 16 Ocak 2011. <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=turkish-soap-operas-total-50-million-in-exports-2011-01-16>

Bölgesel Güvenlik

TEHDİT ALGISI

Ortadoğu bölgesinde tehdit algılamasına bakıldığında sonuçlar 2009 yılı araştırmasının sonuçları ile paralellik gösteriyor. İran'ı dışarıda bırakarak 2009 ve 2010 yılı sonuçları karşılaştırıldığında İsrail'in her iki çalışmada da %48 ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İran dâhil edildiğinde bölgesel oran %48'den %40'a düşmektedir.

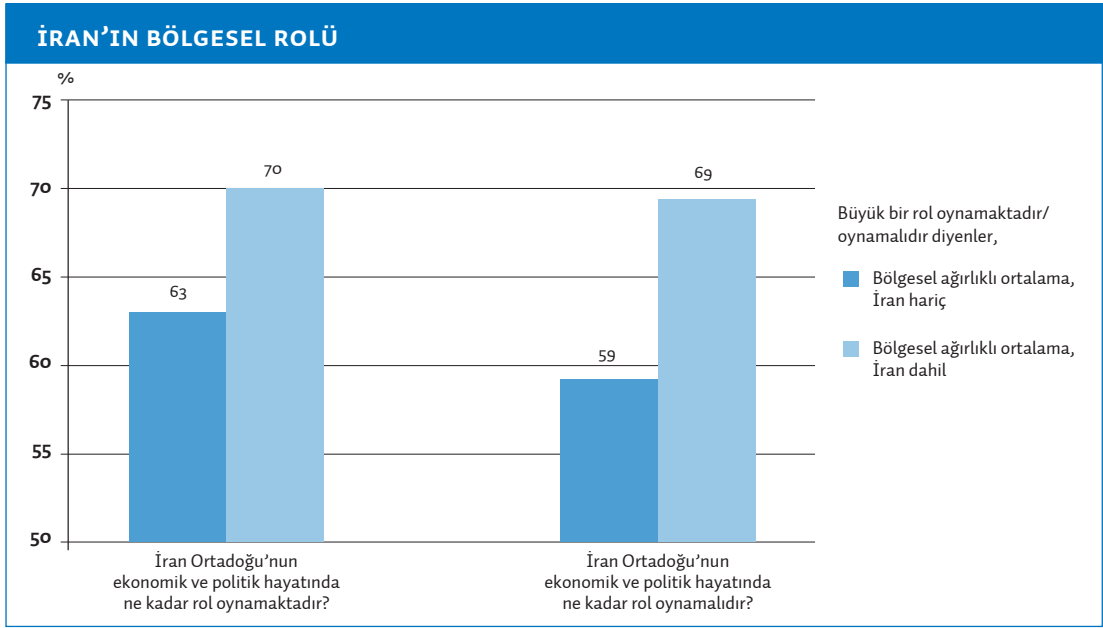
Bölge ortalamasında Amerika'nın yeri de değişmiyor. Amerika 2009 yılında %18 ile ikinci sırada yer almıştı. 2010 yılında sadece %1'lik düşüş gösteriyor ve %17 ile yine ikinci sırada yer alıyor. Bu ortalama İran dâhil edildiğinde bölge genelinde %26'lık bir kesim Amerika'yı en büyük tehdit olarak görüyor.

İran bölge genelinden farklılık gösteriyor. İran'da yapılan araştırma sonuçlarına göre %43 ile Amerika tehdit algılamasında birinci sırada geliyor. Amerika'yı %24 ile İsrail takip ediyor. İlginç olan diğer bir sonucun ise İran halkının %5'inin kendi ülkelerini tehdit olarak görmeleri olduğu söylenebilir.

2010 ve 2009 yılı sonuçlarının her ikisinde de İran bölgesel ortalama %9 oranında tehdit olarak görülüyor. Ancak 2010 yılı sonuçlarına İran dışarı bırakılarak bakıldığında bölgesel ortalama %12'ye çıkıyor. 2009 yılı sonuçlarında sadece Irak'ta İran dikkate değer bir tehdit olarak algılanmaktaydı. 2010'da İran, Irak'ta %21 ve Suudi Arabistan'da %18 ile ikinci büyük tehdit olarak algılanıyor.

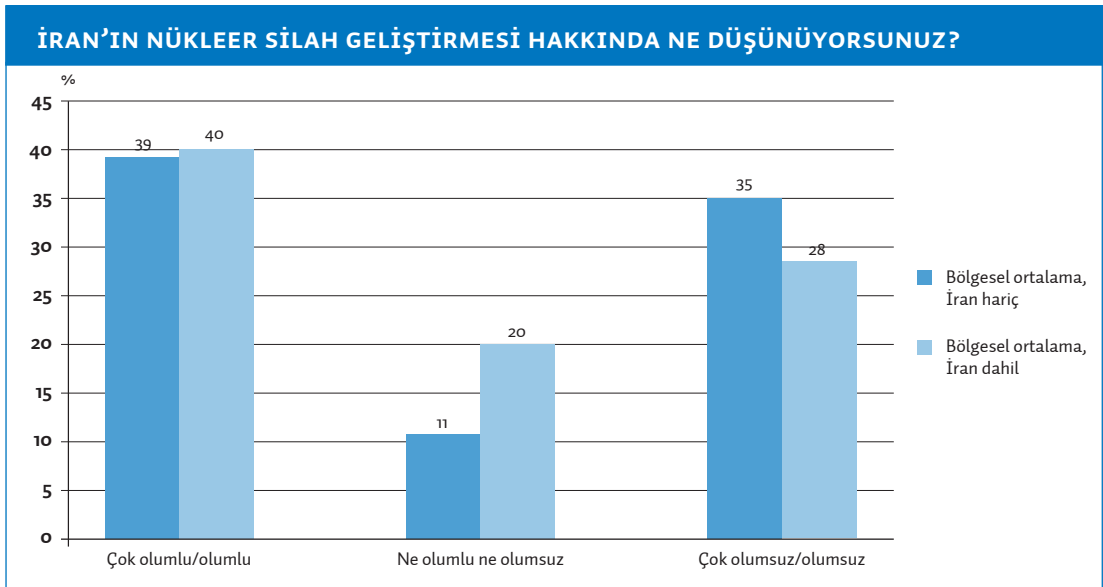
Sonuçlara bakarak Türkiye'nin bölge halkının tehdit algılamasında yer almadığı söylenebilir. Türkiye adına belki en dikkat çekici sonuç Irak'ta araştırmaya katılanların %6'sının Türkiye'yi bir tehdit olarak görmesidir. Yine de bu oran tehdit olarak görülen diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür.

İRAN VE NÜKLEER KRİZ

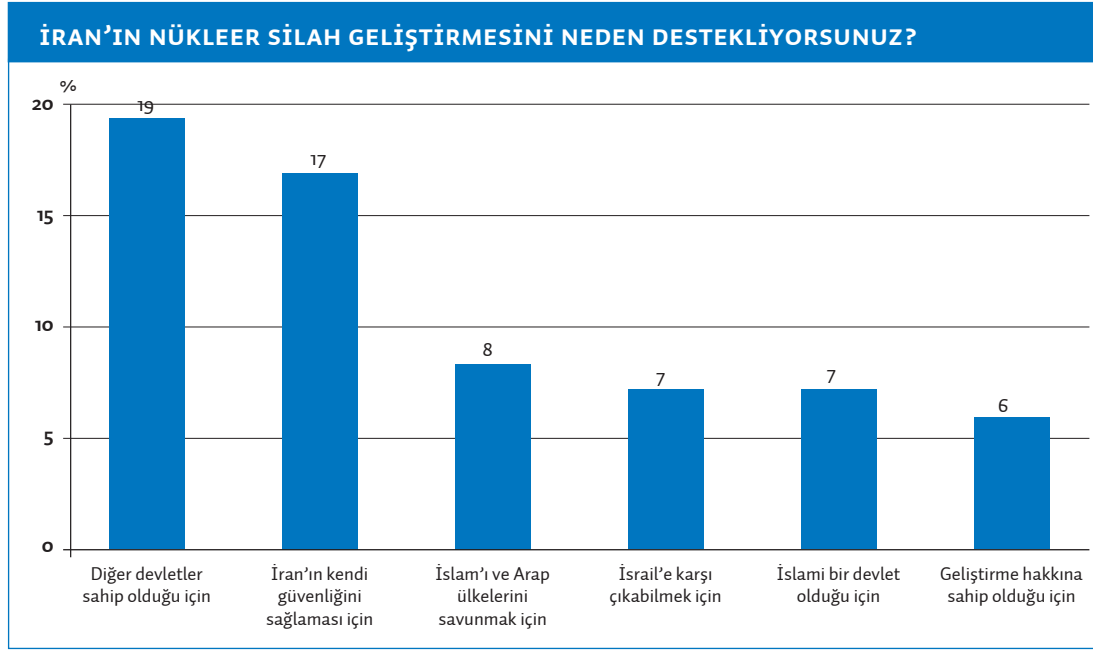

2010 yılında İran ve nükleer kriz bölge gündemini meşgul eden konulardan birisi olmaya devam etmiştir. İran'ın Ortadoğu'nun politik ve ekonomik hayatında büyük bir rol oynadığını düşünenlerin İran dışındaki 7 ülke ortalaması %63'tür. Aynı soru "Sizce İran bölgenin politik ve ekonomik hayatında ne kadar rol oynamalıdır" şeklinde sorulduğunda ise bu oran %59'a düşmektedir. Buradan hareketle bölgede bir kesimin İran'ın ekonomik ve politik alanda oynadığı rolün oynaması gereken rolden fazla olduğunu düşündüğü söylenebilir.

Bu sonuçlara İran halkından gelen cevapları da eklediğimizde İran'ın büyük bir rol oynadığını ve oynaması gerektiğini söyleyenler sırası ile %70 ve %69'a çıkmaktadır. Suriye %76, Lübnan ise %75 ile İran'ın bölgenin politik ve ekonomik hayatında büyük bir rol oynadığını düşünen ilk sıradaki iki ülkedir.

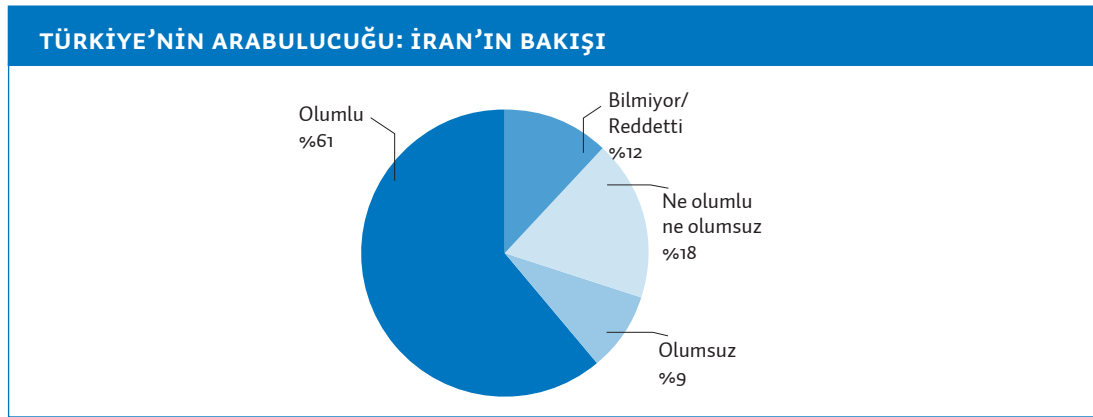

İran'ın nükleer silah geliştirmesine yönelik sorularda ise İran dışındaki 7 ülkenin tutumuna bakıldığında %39'luk kesimin destek verdiğini, %35'in ise karşı olduğu görülüyor. İran halkı kendi ülkelerinin nükleer silah geliştirmesini %43 oranında desteklerken, Suriye halkı %49 oranında destek vermektedir.

İran'ı bölgede sırası ile %21 ve % 18 ile en büyük ikinci tehdit olarak gören Irak ve Suudi Arabistan İran'ın nükleer silah geliştirmesini en az destekleyen ülkelerdir. Iraklı katılımcıların % 54'ü, Suudi Arabistanlı katılımcıların %40'ı karşı çıkmaktadır. Bu iki ülkeye ek olarak Lübnan'da da karşı çıkanların oranı % 40 ile destekleyenlerden fazladır.

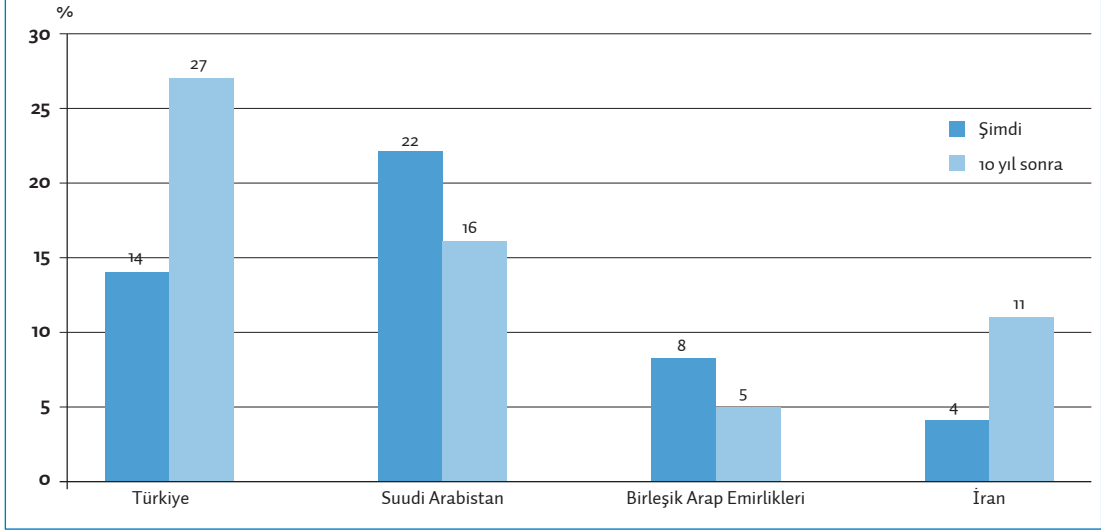
Araştırmaya katılanlara İran'ın nükleer silah geliştirmesini neden destekledikleri sorulduğunda ise güvenlik gerekçeleri ve diğer devletlerin nükleer silahlara sahip olmaları öne çıkan sebeplerdir.

Türkiye'nin nükleer kriz konusunda yakın zamanda ortaya koyduğu arabuluculuk çabalarının nasıl karşılandığı sorusu sadece İran'da sorulmuştur. Sonuçlar İran halkının %61 oranında Türkiye'nin arabuluculuğunu olumlu karşıladığını göstermektedir. Türkiye'nin arabuluculuğunu destekleyenlerin oranı sadece %9'dur. İran Türkiye'nin bölge ile ilgili diğer konularda arabuluculuk yapmasına da destek veren ülkelerdendir.

Ekonomi

BÖLGENİN EN GÜÇLÜ EKONOMİSİ: ŞİMDİ VE 10 YIL SONRA

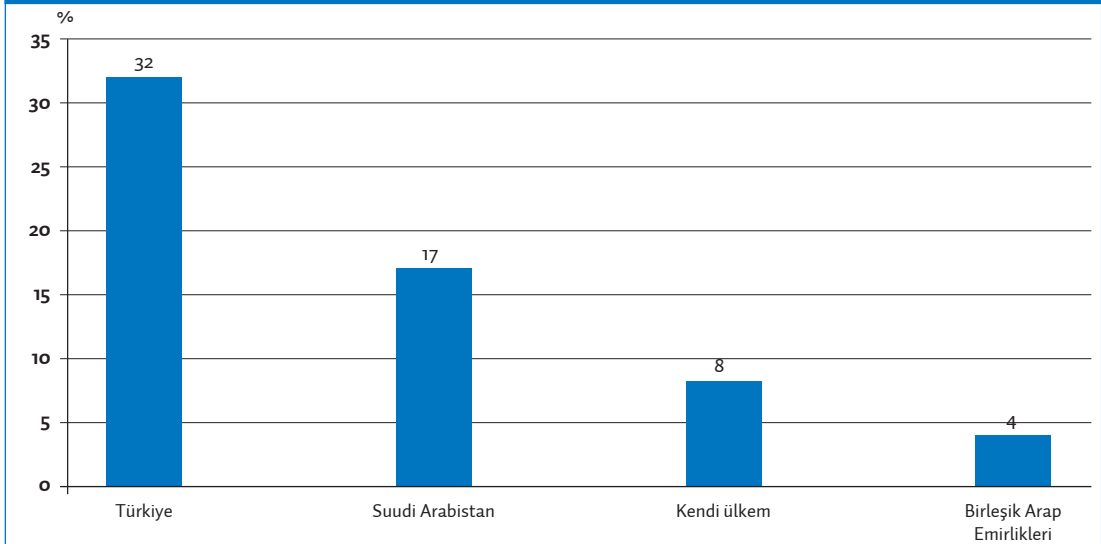

Araştırmaya katılanların Türkiye ekonomisine büyük destek verdiği açıktır. Katılımcıların %14'ü bugün Türkiye'yi bölgenin en güçlü ekonomisi olarak değerlendirmektedir. Diğer ülkeler arasında yalnızca Suudi Arabistan %22 oranıyla daha güçlü bir ekonomi olarak algılanmaktadır. Türkiye ekonomisi hakkındaki en düşük sonuçlar Suudi Arabistan'dan gelmiştir; Suudi katılımcıların yalnızca %8'i Türkiye'nin bölgedeki en önemli ekonomik güç olduğunu düşünmektedir. Türkiye ekonomisi hakkındaki en olumlu görüş belirten ülkeler İran (%18) ve Filistin'dir (%19).

Türkiye'nin ekonomik geleceği hakkındaki algı ise çok daha olumludur. Türkiye, tüm katılımcıların dörtte biri tarafından bölgenin 10 yıl içinde ekonomik lideri olarak görülmektedir. Bu görüş anketin gerçekleştirildiği tüm 8 ülke arasında ama en çok Lübnan, Filistin ve İran'da yaygındır. Lübnanlıların %23'ü, Filistinlilerin %24'ü, İranlıların ise %45'i bu görüşe sahiptirler. Bölge halkı da Türkiye ekonomisinin büyüdüğünün ve Ortadoğu pazarlarıyla bütünleştiğinin farkındadır denebilir.

YABANCI YATIRIM

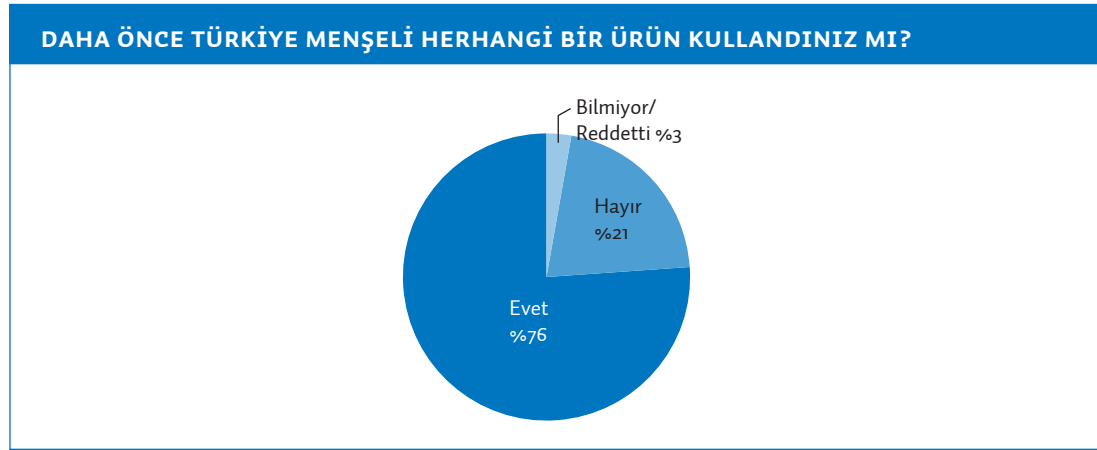
YABANCI YATIRIM: TERCİH EDİLEN ÜLKE

Katılımcılara kendi ülkelerine hangi ülkeden yatırım yapılmasını tercih ettikleri sorulduğunda Türkiye ve Suudi Arabistan yine bölgenin ekonomik liderleri olarak ön plana çıkıyor. Türkiye'den gelecek yatırım başta Suriye (%26), Filistin (%27) ve özellikle İran (%53) olmak üzere bütün ülkeler tarafından olumlu karşılanmıştır. İran'da katılımcıların %62'sinin ekonomiyi ülkenin en önemli sorunu olarak gördüğü burada tekrarlanabilir.

Türkiye'den gelen yatırımı destekleyip desteklemediklerini soran benzer bir soruyu da araştırmaya katılanların %86'sı oldukça destekliyorum ve kısmen destekliyorum şeklinde cevaplamıştır. Bu diğer tüm ülkelere verilen destekten daha fazladır. Türkiye'den gelecek olan yatırıma verilen bu destek Türk şirketlerinin Avrupa'ya açılan bir kapı olduğu düşüncesinden kaynaklanma olasılığı güçlüdür. Örneğin Suriye Ekonomi ve Ticaret Bakanına göre Suriyeli iş sektörü Türk şirketlerinin Suriye ekonomisindeki rekabet ortamını teşvik etmesinden yarar sağlamaktadır.⁶

TÜRKİYE MENŞELİ ÜRÜNLER

Anket sonuçlarına göre Türk ürünleri de bölgede tanınmaktadır. Araştırmaya katılanların %76'sı şu ana kadar Türkiye menşeli bir ürün kullanmıştır. Veriler aynı zamanda Türk ürünlerinin Irak ve İran'da önemli bir pazar payına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Irak'ta araştırmaya katılanların %87'si, İran ise %83'ü şu ana kadar bir Türk ürünü kullanmıştır. Suudi Arabistan'da ve Mısır'da Türk ürünleri diğer ülkelere göre daha az kullanılmıştır. Suudi Arabistan ve Mısır'da araştırmaya katılanların ancak 68%'i Türk ürünlerini kullanmışlardır. Hangi çeşit Türk ürününü kullandıkları sorulduğunda katılımcılar tekstil, gıda ürünleri, elektronik ev eşyası ve dayanıklı tüketim ürünleri cevaplarını vermişlerdir.

6 Bkz. Abdullah Bozkurt. Win-Win Case for Turkey and Syria. Today's Zaman. 18 Ocak 2011. <http://www.todayszaman.com/columnist-232738-win-win-case-for-turkey-and-syria.html>

Sonuç

Elinizdeki araştırma Türkiye'nin Ortadoğu'nun sekiz ülkesinde nasıl algılandığını ölçmek amacıyla gerçekleştirildi ve sonuçlar bölgede yüksek sayılabilecek bir düzeyde Türkiye farkındalığının olduğunu gösterdi. Ürünlerden dizilere kadar uzanan bu farkındalığın büyük ölçüde olumlama içerdiği, özellikle de Türkiye'nin son yıllarda izlemeye başladığı politikanın desteklendiği ortaya çıktı. Sonuçlar bir önceki araştırmayla karşılaştırıldığında Türkiye algısının süreklilik gösterdiği, sanılanın aksine Arapların Türkleri sevdiği anlaşılıyor.

Araştırma ayrıca kapsama alanına giren sekiz ülkenin genel eğilimleri konusunda da ipuçları veriyor. Ekonomik refahın bölge insanları için ne denli önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor. Ortaya çıkan verilerden bazıları da bilinenin teyidi niteliğinde. Tehdit algılaması, Filistin sorununun önemi, insanların İran'ın muhtemel nükleer silahlanması hakkında düşündükleri bu bölge için siyaset geliştireceklere ışık tutacak nitelikte.

Türkiye'deki karar vericilerin de bu çalışma ile paylaşılan verilerden çıkartmaları gereken sonuçlar var. Bunların başında da Irak'taki destek ve sempatinin düşük çıkması geliyor. Bunda Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtlerin etkisinin olduğunun dikkate alınması şart.

Doğal olarak üstünde düşünülmesi ve tartışılması gereken daha pek çok veri var. Ancak bu sonuç sadece bir önsöz niteliğinde. TESEV Dış Politika Programı olarak en önemli gördüklerimizi, içine çok da fazla yorum katmadan hemen paylaşmak istedik. Diğer verileri ve detaylı analizleri daha sonraki yayınumıza sakladık.

Yine de vurgulamak gerekir ki elinizdeki çalışma büyük ölçüde "sokağın" resmini veriyor ve sadece bir bölgenin eğilimlerini gösteriyor. Kendi başına siyaset belirmeye yetecek nitelikte değil. Siyaset yapıcılarının tüm bölge ve resimleri toplu olarak göz önünde bulundurması gerekiyor.

Metodoloji

Ortadoğu'da Türkiye Algısı Anketi, KA Araştırma Şirketi tarafından Bilgisayar Destekli Telefon Görüşmeleri (CATI) ve Yüz Yüze Görüşme ile 8 ülkede gerçekleştirilmiştir. CATI metodu, KA Şirketi'nin İstanbul'daki arama merkezinde Arapça ve Farsça olarak Mısır, Ürdün, Lübnan, Filistin, Suudi Arabistan, Suriye ve İran sahalılarında kullanılmıştır. Yüz Yüze Görüşme tekniği ise KA Irak Bürosu tarafından anketin Irak sahasında kullanılmıştır. Anket, 8 Ortadoğu ülkesinde **toplam 2,267** katılımcıyla gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler anket yapılan her ülkenin üç veya dört büyük şehrinde rastgele örnekleme metoduyla seçilen 18 yaş üstü ortalama 286 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Anketin saha araştırması 25 Ağustos-27 Eylül 2010 tarihleri arasında yapılmıştır. Anket, 2009 yılı anketinde sorulan 40 içeriksel (yalnızca İran için 8 soru daha sorulmuştur), 12 demografik soru ve 20 de kalite kontrol sorusundan oluşmaktadır.

Saha araştırması esnasında toplamda 5,574 temas kurma girişiminde bulunulmuştur. Bağlantı kurulamama oranını (non-contact rate) %29.6 olarak verecek şekilde bu temasların 1,652 tanesinde telefon ya da yüz yüze görüşme için bağlantı kurulamamıştır. Cevaplama oranını (response rate) %61.4 olarak verecek şekilde kurulan 3,227 başarılı bağlantının 1,246'sında anket sorularının cevaplanması çeşitli nedenlerle reddedilmiştir. Araştırma %95 güven aralığında, bölgesel sonuçlarda +/-%2.06, ülkesel sonuçlarda +/-%5.8 istatistiksel hata payı içermektedir.

6 ARAP ÜLKESİ (MISIR, ÜRDÜN, LÜBNAN, FİLİSTİN, SUUDİ ARABİSTAN, SURİYE)

METOD: BİLGİSAYAR DESTEKLİ TELEFON GÖRÜŞMESİ (CATI)

CATI saha çalışması anadili Arapça olan 23 eğitimli mülakatçı tarafından gerçekleştirilmiştir. Başarıyla gerçekleşen bir görüşme 12 ila 49 dakika arasında değişkenlik göstererek ortalama 24 dakika sürmüştür. Görüşme yapılan haneler rastgele numaralar üretilerek (son 4 rakam) seçilmiş, katılımcı ise 'en son doğumgünü' metoduyla belirlenmiştir.

Saha çalışması : 25 Ağustos – 8 Eylül 2010

Kalite kontrol : 25 Ağustos – 12 Eylül 2010

Veri analizi : 13 Eylül – 12 Aralık

MISIR

Toplam nüfus : 72,579,030

18 yaş üstü nüfus : 45,957,000

Anketin yapıldığı şehirler: Kahire, Eş-Şarkiye, İskenderiye, El Gize

Örneklem : 18 yaş üstü 287 yetişkin

Ağırlık faktörü : 2.58055

ÜRDÜN

Toplam nüfus : 5,074,242

18 yaş üstü nüfus : 3,129,000

Anketin yapıldığı şehirler: Amman, İrbid, Ez-Zerka, El-Belka

Örneklem : 18 yaş üstü 287 yetişkin

Ağırlık faktörü : 0,17570

LÜBNAN

Toplam nüfus : 3,755,033

18 yaş üstü nüfus : 2,729,000

Anketin yapıldığı şehirler: Cebel-i Lübnan, El-Şimal, Bekaa, Beyrut

Örneklem : 18 yaş üstü 286 yetişkin

Ağırlık faktörü : 0,15377

FİLİSTİN

Toplam nüfus	: 3,761,646
18 yaş üstü nüfus	: 1,794,000
Anketin yapıldığı şehirler:	El Halil, Gazze, Kudüs (yalnızca Arap nüfus), Nablus
Örneklem	: 18 yaş üstü 287 yetişkin
Ağırlık faktörü	: 0,10109

SUUDİ ARABİSTAN

Toplam nüfus	: 23,980,834
18 yaş üstü nüfus	: 14,086,000
Anketin yapıldığı şehirler:	Mekke, Riyad, Eş-Şarkiye, Asir
Örneklem	: 18 yaş üstü 288 yetişkin
Ağırlık faktörü	: 0,78820

SURİYE

Toplam nüfus	: 18,356,000
18 yaş üstü nüfus	: 10,709,000
Anketin yapıldığı şehirler:	Şam, Halep, Humus (Homs), Hama
Örneklem	: 18 yaş üstü 287 yetişkin
Ağırlık faktörü	: 0,60132

İRAN

Toplam nüfus	: 70,495,782
18 yaş üstü nüfus	: 47,640,589
Anketin yapıldığı şehirler:	Tahrان, Horasan Rezevi, İsfahan, Azerbaycan-ı Şarki
Örneklem	: 18 yaş üstü 260 yetişkin

METOD: BİLGİSAYAR DESTEKLİ TELEFON GÖRÜŞMESİ (CATI)

CATI saha araştırması anadili Farsça olan 19 eğitimli mülakatçı tarafından gerçekleştirilmiştir. Başarıyla gerçekleşen bir görüşme 17 ila 49 dakika arasında değişkenlik göstererek ortalama 32 dakika sürmüştür. Görüşme yapılan haneler rastgele numaralar üretilerek (son 4 rakam) seçilmiş, katılımcı ise 'en son doğumgünü' metoduyla belirlenmiştir.

Ağırlık faktörü	: 2,95288
Saha çalışması	: 18 – 27 Eylül 2010
Kalite kontrol	: 18 Eylül – 1 Ekim 2010
Veri analizi	: 28 Eylül – 12 Aralık 2010

İRAK

Toplam nüfus	: 27.962.968
18 yaş üstü nüfus	: 14.628.000
Anketin yapıldığı şehirler:	Bağdat, Erbil (Kuzey Irak), Basra (Güney Irak)
Örneklem	: 18 yaş üstü 286 yetişkin

METOD: YÜZ YÜZE GÖRÜŞME

Yüz Yüze Görüşme yöntemi ile saha çalışması 20 eğitimli Iraklı mülakatçı tarafında gerçekleştirilmiştir. Başarıyla gerçekleşen bir görüşme 28 ila 45 dakika arasında değişkenlik göstererek ortalama 36 dakika sürmüştür. Örneklem birimleri P-Kod Sistemi (posta kodu sistemine benzer bir yöntem) kullanılarak belirlenmiştir. Bu sistem kullanılarak seçilmiş olan Birincil Örneklem Birimleri'nin (PSUs) tüm bölgelerini kapsamak ve örneklem birimlerini rastgele hale getirmek mümkün olmuştur. Daha sonra haneler (köydeki ya da sokaktaki) rastgele yön prensibine göre seçilmiş ve hane içinde anket yapılacak katılımcı 'en son doğum günü' metodu ile belirlenmiştir.

Ağırlık faktörü	: 0,82425
Saha çalışması	: 29 Ağustos – 1 Eylül 2010
Kalite kontrol	: 29 Ağustos – 9 Eylül 2010
Veri girişi / analizi	: 7 Eylül – 12 Aralık 2010

TESEV

Bankalar Caddesi
Minerva Han, No: 2, Kat: 3
34420 Karaköy İstanbul
T: +90 212 292 89 03
F: +90 212 292 50 46
www.tesev.org.tr